הלכה · משנה תורה · מפרשים · שער המלך · ספר זרעים

שער המלך על משנה תורה, הלכות מעשר שני ונטע רבעי

רבי יצחק נוניס בילמונטי

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

שער המלך על משנה תורה, הלכות מעשר שני ונטע רבעי

רבי יצחק נוניס בילמונטי

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/שער-המלך-על-משנה-תורה-הלכות-מעשר-שני-ונטע-רבעי/
הקובץ נוצר ב־20 בנובמבר 2026 מגרסה 39-202611200317v של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
הלכה ה 4
הלכה יא 7
הלכה יב 8
פרק ג 9
הלכה יז 9
פרק ט 12
הלכה א 12

פרק א

הלכה ה

והולכין אחר לקיטתו בין למעשר בין לשביעית. הנה התוס' פ"ק דר"ה די"ד ע"ב ד"ה ולשביעית הק' וז"ל וא"ת דהכא משמע דאזלינן בתר לקיטה לשביעית ובמס' שביעית תנן כל הספיחים כו' ותי' וז"ל ונראה לפרש דהא דאמר בירק בתר לקיטה היינו כשלא נגמר גדולם בששית אבל נגמר גדולם שרי כו' ומיהו קשה מאתרוג דבסמוך דאמר הכא באתרוג שחנטו פירותיו קודם ט"ו דאידך שבט ומשמע דמספ"ל כו' נהג ב' עישורים כו' אע"ג דנגמר פרי דהרי חנט בשבט של שנה שעברה ולא נלקט עד שבט אחר ושמא כו' יע"ש ודבריהם ז"ל לעין הקורא הן מן המתמיהין דמאי ק"ל הלא התם חנטה בשניה קודם ט"ו דאידך שבט ובג' נגמר פרי שלה ולכך הצריך ב' עישורי' משום דמספ"ל אי אזלי' בתר חנטה או בתר לקיטה דשנה ג' דהיינו גמר פרי וכבר נתקשו בזה הרב ח"ה ומוהרש"ל ז"ל ונדחקו הרבה בתי' קו' זו וראיתי למוהר"ם ן' חבי"ב ז"ל בקונט' כפות תמרים דל"ז ע"ב שתי' וז"ל ולדידי הדברים פשוטים דמ"ש שם דחנטו פירותי' קודם ט"ו דאידך שבט לא למימרא דחנטה בטבת דשנה שניה דנמצא דגמר פריו בשנה ג' דמעולם לא ראינו שום אילן של אתרוג שחנטו פירותיו מתשרי ואילך דחנטה שלהם היא בימי הקיץ מסיון עד אלול ורוב האתרוגים בחג הסוכות נגמר פירין וע"כ מ"ש באתרוג שחנט קודם ט"ו דאידך שבט הכונה לו' שחנטו בקיץ ונמצא דגמר פיריין בשנה השני' ואם כן היינו דק"ל דלמה נהג ב' עישורים מס' דשמא אזלינן בתר לקיטה הא כיון שחנטו בקיץ בודאי דנגמר פריין בשנה שחנטו א"ד ז"ל ואין דבריו נראין לי דכפי דבריו אמאי הוצרכו התוס' להק' קו' מאוקימתא דרבי חנינא דאמר הכא באתרוג שחנטו פירותיו קודם ט"ו דאידך שבט בפשיטות הוי לי' להק' מדר"ע גופיה דקאמר ר"י לא מנהג ב"ש וב"ה נהג בו אלא מנהג ר"ג ור"א כו' דכיון דר"ע לקט אתרוג בשבט אם כן בודאי דחנטו פירותיה בימי הקיץ ונגמר פיריין בשנה ב' ולמה נהג ב' עישורים ותו דכפי דבריו ז"ל לא אדע שכול מ"ש דהרי חנט בשבט של שנה שעברה ולא נלקט עד שבט אחר כו' ומה לנו אם לא נלקט עד שבט אחר הא עיקר קו' אינו אלא משום דנגמר פריו קודם ט"ו דאידך שבט ומה שלא נלקט עד שנה שעברה לא אהני לן מידי לקו' ז"ל ולכן נראה דהא ודאי ליתא והנראה אצלי בכונת דבריהם ז"ל דקו' ז"ל לאו היינו מאוקמתא דר' חנינא דמהתם ודאי ל"ק להו מידי כמ"ש אלא כונתם ז"ל דמשמע להו דאוקמתא דרבי חנינא דקאמר הכא באתרוג שחנטו פירותיו קודם ט"ו דאידך שבט קושטא קאי לרבינא דאמר כרוך ותני לא אחד בשבט היה אלא ט"ו בשבט היה כו' דלהך אוקימתא דרבינא נמי מצינן למימר

דאתרוג שלקט ר"ע בט"ו בשבט דשנה ג' חנט קודם ט"ו בשבט דשנה ב' דנמצא חנטה בשנה ראשונה וזה נראה כמוכרח דאם נאמר דלהך אוקמתא דרבינא מעשה דר"ע לא מתוקמא אלא באתרוג שחנט קודם ט"ו בשבט דאותה שנה דהיינו בשנה שניה דא"כ הו"ל לרבינא לאפלוגי אאוקמתא דר"ח ולומר הכי רבינא אמר הכא באתרוג שחנטו פירותיה קודם ט"ו בשבט דאותה שנה דכיון דאתרוג דר באילנו ב' או ג' שנים כמ"ש רש"י ז"ל הי"ל לפרש ולומר דאתרוג שלקט ר"ע הוה קים ליה בנפשיה דחנט באותו שנה אלא משמע דלהך אוקמתא דרבינא מצינן לאוקמא להא דר"ע בכל גוונא ואפי' באתרוג שחנט קודם ט"ו בשבט דשנה ב' דהיינו שנה ראשונה והיינו דק"ל שפיר דכיון דחנט קודם ט"ו בשבט דשנה ב' הרי נגמר פריו קודם ט"ו בשבט דשנה ג' וא"כ לא הי"ל להפריש אלא מע"ב גרידא כדין שנה א' ושנה ב' זה הנ"ל אמת ויציב בכונת דבריהם ז"ל: ודע שמדברי רבינו ז"ל פ"ד מה' שביעית נראה שחולק אדברי התוס' הללו וס"ל דאפילו בגמר פרי אזלינן בתר לקיטה וזה שבדין י"א כתב האורז והדוחן כו' הולכין אחר גמר פרי וסמוך לזה כתב הירק בשעת לקיטתו כו' מבואר מדבריו דבירק אפי' בגמר פרי הולכין אחר לקיטה וראיתי למרן ז"ל שכתב וז"ל הירק בשעת לקיטתו פ"ק דר"ה עלה י"ב לענין תרומה ומעשר ומשמע לרבינו דה"ה לענין שביעית ע"כ ולעין הקורא דבריו תמוהים דלמה זה הוצרך להביא עצות מרחוק ממ"ש פ"ק דר"ה לענין תרומה ובמשמעות דורשין לענין שביעית והלא דבר זה מבואר מעצמו לענין שביעית ממתני' דידן דקתני אתרוג שוה לאילן לשביעית שהולכין בו אחר חנטה באילן ולא כירק דבתר לקיטה ובהדיא אמרו שם בר"ה דרבותינו שבאושה נמנו וגמרו הולכין אחר לקיטה בין למעשר בין לשביעית הנה מבואר דבירק הולכין אחר לקיטה לשביעית והנראה שכונת דבריו ז"ל להוכיח ממה שנראה מדברי רבינו ז"ל דבירק אפילו נגמר פריו בשנה ששית ואפילו לא גדל כלל בשביעית הולכין בו אחר לקיטה ושלא כדעת התוס' ז"ל ואהא כתב דזה יצא לו לרבינו ממ"ש בר"ה עלה י"ב דהיינו מ"ש שם בברייתא ליקט ירק עד שלא תבא השמש וחזר וליקט עד שתבא השמש אין תורמין ומעשרין זה על זה ומשמע דאפילו לא גדל כלל וכבר ראיתי להר"ש ז"ל בפה"מ פ"ט דשביעית שכתב ליישב קו' התוס' הלזו וז"ל וכתב דמכל מקום בעינן שיגדלו קצת בשביעית והכא בשנגמרו גדוליו בששית הא משמע התם דאגידול לא חיישינן אלא אלקיטה דתניא התם ליקט ערב ר"ה כו' ושמא יש לחלק בין מעשר לשביעית דלענין איסור שביעית בעינן גידול קצת כו' יע"ש וא"כ היינו שהוצרך מרן להביא ראיה מההיא דר"ה ולומר דמשמע ליה לרבי' דה"ה לענין שביעית דהולכין אחר לקיטה אפי' לא גדל כלל שלא כדעת הר"ש דממתני' דידן אין ראיה דאיכא

למימר דמיירי בשגדל קצת בשביעית כנ"ל ודוק:

ודע שהתוס' פ"ק דקידושין ד"ג הקשה שהרי אתרוג שהוא גדל על כל מים ואפי"ה אמרינן ששוה לאילן לענין שביעית לילך בתר חנטה ושמא י"ל דהא דאזלינן בתר חנטה להחמיר כגון אם חנט בשביעית כו' והק' הרב עצמות יוסף ז"ל דאי כדברי התוס' מאי פריך בפ' לולב הגזול אמתני' דהלוקח לולב מחברו בשביעית כו' א"ה לולב נמי ומשני לולב בששית כו' והדר פריך א"ה אתרוג נמי בת ששית כו' ומשני אתרוג בתר לקיטה והדר פריך והא בין לר"ג בין לר"א אתרוג בתר חנטה כו' ומאי קושיא הא לר"ג נמי לא קאמר דאתרוג בתר חנטה לשביעית אלא להחמיר כגון אם חנט בשביעית אבל היכא דחנט בששית ונלקט בשביעית ס"ל לר"ג דאזלינן בתר לקיטה כירק ועוד קשה דרבה ורב המנונא ור"י ור"ל ס"ל בפ"ק דר"ה דאתרוג בת ששית הנכנס לשביעית דפטור מן הביעור משום דאזלינן בתר חנטה אם כן אמאי לא פריך להו מהך מתני' דלא אזיל בתר חנטה אלא להחמיר את"ד יע"ש מה שתי' שהם דברים תמוהים כמו שיראה המעיין: ולע"ד מה שהק' מההיא דרבה ור"ה דפ"ק דר"ה לק"מ דע"כ לא כתבו התוס' דאזלינן בתר חנטה להחמיר אלא דוקא לר"ג דס"ל דהולכין אחר לקיטה למעשר משום דגדל על כל מים ואהא ק"ל דאם כן לענין שביעית היה לנו לו' דאזלינן בתר לקיטה כירק דהא עיקר קרא לענין שביעית הוא דכתיב והוצרכו לומר דהיינו דוקא לחומרא אבל לר"א דס"ל דהרי הוא כאילן לכל דבר פשיטא ודאי דאזלינן בתר חנטה בין להחמיר בין להקל ורבה ור"ה דפ"ק דר"ה איכא למימר דס"ל כר"א ומשום הכי ס"ל דאתרוג בת ששית הנכנס לשביעית פטורה מן הביעור וכן מבואר מדברי התוס' שם ד"ה יד הכל שכתבו וז"ל לא נקט האי טעמא אלא למ"ד שוה לאילן לכל דבר כו' דלמ"ד אחר לקיטה למעשר ואחר חנטה לשביעית לא היה צריך לטעם זה ע"כ אשר מבואר מדבריהם דר"ה דס"ל לעולם ששית ע"כ ס"ל כר"א דאלו לאבטולמוס אפילו נימא דטעמא דיד הכל ממשמשין לית ליה אכתי פטורה מן המעשר משום דאזלינן בתר לקיטה למעשר ואדרבא מסוגייא דהתם נראה שיש סעד לתי' התוס' דידן דלפי דבריהם דהתם ניחא מ"ש דרבה אצטריך לטעמא דיד הכל כו' למ"ד שוה לאילן לכל דבר אבל מ"מ תקשי להו למאי דפריך אביי התם אלא רישא פטורה מן הביעור אמאי דאמרינן זיל בתר חנטה א"ה תחייב במעשר דמאי פריך וכי לא שמיע ליה מתני' דבכורים דס"ל לר"ג דאתרוג בתר חנטה לשביעית ובתר לקיטה למעשר ואימא דרבה כוותיה ס"ל אכן כפי דברי התוס' דפ"ק דקדושין ניחא שפיר דע"כ רבה דקאמר פטורה מן הביעור כר"א ס"ל דאי כר"ג חייב בביעור דאזיל בתר לקיטה להחמיר גם מאי דקאמר אביי התם בשלמא סיפא לחומרא ופי' רש"י והתוס' שם

דהיינו משום דמספ"ל אי אזלינן בתר חנטה לשביעית או בתר לקיטה במעשר יש לגמגם דהא אכתי לא שמיע לן הא דרבותינו שבאושה דס"ל בתר לקיטה לשביעית אדנימא דמספ"ל לרבה אי הלכתא כוותייהו אכן לדברי התוס' דקדושין ניחא שפיר דמאי דקאמר אביי בשלמא סיפא לחומרא היינו ממש כר"ג ודוק מיהו מה שהק' מההיא דפ' לולב הגזול הא ודאי קו' אלימתא היא דאמאי לא משני דמתני' ר"ג היא דס"ל דאזלי' בתר חנטה להחמיר דוקא ולפי חומר הנושא נ"ל לומר דמאי דקשיא להו להתוס' מעיקרא דהרי אתרוג שגדל על כל מים ואפי' הכי אזלי' בתר חנטה לשביעית לאו מדאורייתא ק"ל דודאי ד"ת אין לנו לחלקו משאר אילנות כמו שלא חלקתו תורה לענין ערלה ורבעי כמ"ש בתי' הב' וכדנפ"ל מקרא דבשנה הד' פעמים שברביעי ואסור משום ערלה אלא דק"ל דכיון דחזינן דלענין מעשר דרבנן תקינו רבנן לילך אחר לקיטה כירק הואיל ודמי לירק שגדל על כל מים אם כן ה"נ לענין שביעית הי"ל לחכמים להחמיר ולומר שיהא שוה לירק לילך אחר לקיטה הואיל ודמי לירק ואהא תי' דאה"נ ולא אמרו אחר חנטה אלא להחמיר ואם כן איכא למימר דתלמודא התם הכי פריך דכיון דהא דאין מוסרין דמי שביעית לע"ה הוא משום דחיישינן שמא לא ינהוג בהן דיני שביעית וקעבר אלפני עור אין לנו לאסור אלא במה שהוא אסור מן התורה אבל באיסור דרבנן לית לן בה ואף למ"ש התוס' ספ"ק דע"ז דבאיסורא דרבנן נמי עבר משום לפני עור איכא למימר דלא כ"כ אלא בדספי ליה ודאי איסורא אבל הכא דאין כאן ודאי איסור אלא מס' שמא לא ינהוג בהן מנהג שביעית איכא למימר דבאיסור דרבנן לא חיישי' והיינו דפריך והא בין לר"ג בין לר"א אתרוג בתר חנטה ד"ת וכיון שכן לענין איסור אין מוסרין דמי שביעית פשיטא דלא חיישינן ותי' הוא דאמר כי האי תנא דאתרוג אחר לקיטה ד"ת ואפילו לקולא כנ"ל. ומ"ש מרן שרבינו פסק כר"ג הן דברים תמוהים עיין מה שכתבתי פ"ד מהלכות שמיטה ויובל דין י"ב ודוק:

הלכה יא

פירות שניה כו'. עיין בהשגת הראב"ד ומ"ש מרן משם מוהרי"ק וז"ל לא ידעתי איך הק' כן דא"כ זו נקר' טבל תיקשי ליה אמתני' דמכשירין שאמרו בהדיא והולכין אחר הרוב כו' וצ"ע דאכתי מה יענה לסיפא דמתני' דהתם דקתני פירות שנה ששית שנתערבו עם שביעית הולכין אחר הרוב מחצה למחצה להחמיר דהרי קי"ל דח' אוסרה בכ"ש לביעור וצ"ע ומ"ש עוד מרן בסוף לשונו ומשום דק"ל ההיא דפ"ק דר"ה דר"ע הפריש ב' עישורין כתב לחלק ביניהם הן דברים שאינם מובנים והנראה דט"ס נפל בדבריו וצ"ל ומאי דק"ל וכוונתו לומר דמאי דק"ל להראב"ד מההיא דר"ע כתב מוהרי"ק לחלק

ביניהם וכבר מבואר ובא בספרו הנדפס שכתב ליישב דהתם ר"ע גמריה אסתפק לי' אי ב"ה סוברים דר"ה לאילן בא' בשבט או בט"ו ולכן הוציא ב' עישורין כו' ועוד דאם היה מוציא ב' לבד יהיו סבורים דק"ל דב"ה בא' בשבט אמרו ולכן הוציא שנים להודיע שהי' מסופק בתלמודו ועוד תי' דר"ע הי' מחבב את המעשרות והי' מחמיר על עצמו לחוש בספיקו א"ד ועל פי דבריו יש ליישב מה שהוקשה אצלי וכתבתיו בפנים פ"י מה' מקואות בכללי ס' דרבנן לדעת הסוברים דתרומת פירות דרבנן מהא דר"ע יע"ש מיהו הא ק"ל לתי' מוהרי"ק ז"ל מה יענה למ"ש בירוש' ספ"ד דמעשרות אביונות נותנין עליהן חומרי אילן וחומרי זרעים שאם היתה שניה נכנסת לשלישי שהוא מפריש ופודהו ונותנו לעני כו' וצ"ע:

הלכה יב

כל הפטור ממעשר ראשון פטור מן הב' כו'. הנה הסמ"ג ז"ל בעשין קל"ו כתב דבספרי פ' ראה משמע דמע"ב נוהג בכל דבר ומשמע מדבריו שם דאפילו בירק נוהג מן התורה וכ"כ בעשין קס"א יע"ש האמנם מדברי התוס' ז"ל פ"ק דקדושין ד"ג ד"ה מה ירק שכתבו וז"ל ואע"ג דמעשר ירק דרבנן כו' אסמכוהו דרבנן אקראי ור"י פי' אם אינו ענין למעשר תנהו ענין לשביעית כו' יע"ש נראה בהדיא דס"ל דאפי' במע"ב מעשר ירק מדרבנן ממה שלא כתבו עדיפא מינה דקרא אצטריך למעשר גופיה לענין מע"ב שאם חנט בשנה שניה ונלקט בג' הולכין אחר לקיטתו ואינו חייב במע"ב ואם חנט בג' ונלקט בד' הרי הוא חייב במע"ב וכן נראה ג"כ מדברי רש"י שם שכתב אף כל כו' מתעשרין לשעבר ואע"ג דמעשר דידהו דרבנן כו' הרי דלענין מע"ב דקאי רש"י ז"ל כמ"ש מתעשרין לשעבר קאמר דהוי מדרבנן ועוד נראה שכן הוא מוכרח לדעת התוס' ורש"י והראב"ד וסיעתייהו דס"ל דמעשר פירות דרבנן כמ"ש בפ"ק דר"ה ד"ה תנא וכתבו שם דמ"ש בגמ' שם דט"ו אמינא לך אנא מעשר חרובין דרבנן ואת אמרת לי שביעית דאורייתא דחרובין לאו דוקא אלא כל מעשר פירות האילן דרבנן ולא מיירי בחרובי שיטה וצלמונה כמ"ש רבינו ז"ל בפ' זה דין ג' ועכ"ל דאפילו מע"ב נמי אינו נוהג ד"ת אלא בדגן תירוש ויצהר שהרי תלמודא התם לענין מע"ב מיירי דקאמר ר"י דנהוג עלמא בחרובין כר"ג דמתעשרין לשנה הבאה ואם לקטן בשנה הג' פטורים ממע"ב ויש לי מן התימה על הרב מש"ל ז"ל שכתב בדין שלפנינו וז"ל ודין זה שכתב הסמ"ג הוא תימא בעיני לחלק בין מע"ב לשאר מעשרות ולא ראיתי לשום אחד מהגדולים שחילקו חילוק זה ואין ס' שסוברים דברייתא זו דספרי אסמכתא בעלמא היא יע"ש והוא תימא שהרי ממקומו הוא מוכרח שלדעת החולקים על רבינו וס"ל דמעשר פירות דרבנן עכ"ל דמע"ב נמי דינא הכי כמ"ש ועיין בפ' כל

שעה דל"ט ע"ב במה שפי' רש"י שם וז"ל מרור דמעשר ירק דרבנן ומדאורייתא אית ליה היתר בכל מושבות כו' הרי מבואר דס"ל לרש"י ז"ל דמע"ב נמי הוי מדרבנן וכנראה דאשתמיטתיה מיניה: ודע שלכאורה היה נראה להביא ראיה לדעת הסמ"ג ז"ל מהההיא דגרסינן פ' התקבל דס"ה מתיב רב אויא מערימין על מע"ב כו' ודחיק לאוקומא במע"ב בזה"ז דרבנן ובתר הכי פריך ואמה העבריה בזמן הזה מי איכא ומסיק אלא בעציץ שאינו נקוב מדרבנן והשתא אמאי לא מוקי לה בפשיטות במעשר ירק או שאר אילנות דרבנן אלא משמע דמע"ב נוהג אפילו בירק מדאורייתא: וראיתי להריטב"א ז"ל שם שנתקשה בזה וכתב וז"ל והא דלא משני במע"ב דרבנן כגון מע"ב דאילנות וירקות משום דההיא אית ליה עיקר מן התורה וכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון אבל בעציץ שאינו נקוב אין לו עיקר מן התורה כלל עכ"ל אלא דא"כ קשה למאי דהוה בעי לאוקמא במע"ב בזמן הזה דרבנן אמאי לא ק"ל כל דתקון רבנן כעין דאורייתא תיקון וליכא למימר דס"ל לתלמודא דמע"ב בזמן הזה כיון דאין שום מעשר מן התורה חשיבא כמי שאין לו עיקר מן התורה וכבר ראיתי מי שרצה לומר כן ורצה ללמוד מסוגיא זו דמרור בזמן הזה חשיבא עיקרו מדרבנן דומייא דמע"ב בזמן הזה והא ודאי ליתא שהרי ללישנא אחרינא שכתב רש"י ז"ל בההיא דפ' כל שעה מבואר דס"ל דמרור בזמן הזה חשיבא עיקרו מן התורה ואמרינן כל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון ורש"י ז"ל מדלא דחי לה משום האי טעמא משמע דהכי ס"ל ובפ' ע"פ דף קי"ז ע"ב אמרינן והא רב אחא בר"י הוא דאמר מצה בזמן הזה דרבנן קסבר כל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון הרי מבואר דמרור בזמן הזה חשיבא עיקרו מן התורה ולכן נראה דתלמודא התם ה"נ דהו"מ למיפרך כל דתקון כו' אלא דעדיפא מינה פריך ואמה עבריה בזמן הזה מי איכא ועיין בתוס' שם ד"ה ואמה שכתבו דה"נ הו"מ למיפרך אי בזה"ז ל"ל להערים יע"ש ודוק:

פרק ג

הלכה יז

מעשר שני ממון גבוה כו'. פ' הא"מ דנ"ד ע"ב אמרינן הלכה כר"מ במעשר הואיל וסתם לן תנא כותיה וראיתי להרשב"א ז"ל בחידושיו שהק' וז"ל וא"ת הא בתרי מסכתי אין ס' למשנה ודילמא סתם ואח"כ מחלוקת היא ותי' בתו' דנהי דסתם גמור לא הוי מ"מ הוי כרבים אצל יחיד יע"ש וכלל זה כתבוהו התוס' פ' החולץ דף מ"ב ע"ב ד"ה סתם ובפ"ק דע"ז ד"ה פשיטא ובעירובין פ' כל גגות דל"ב ע"א ד"ה והאמר ר"י יע"ש וראיתי להרב יבין שמועה כלל רצ"ט דצ"א ע"ב הק' דכיון דיחיד ורבים הלכה כרבים א"כ מאי נ"מ

אם נחשב כסתם או יחשב כרבים לעולם כך הלכה יע"ש מה שהאריך בזה ובכלל ר"ג דקי"א תי' דנ"מ טובא דאי הוי סתם גמור הוי פסק הלכה גמורה אע"ג דמסתבר טעמיה דיחיד דפליג אבל כשהסתם חשוב כרבי' אז התנא לא נחית לפסוק הלכה אלא גלי לן שהוא דעת רבים ואז חזינן אי מסתבר טעמיה דיחיד פסקינן כיחיד א"ד יע"ש וכדבריו ממש כתב הרשב"א בתשובה סי' קי"ד וכתב עוד דמש"ה פסק רבי יוחנן בההיא דהחולץ כר"י משום דמסתבר טעמיה דר"י יע"ש ודע דכל זה שכתבנו היינו דוקא כשהסתם הוא אליבא דיחיד אז אע"ג דחשיב כרבים אפי"ה פסקינן כיחיד היכא דמסתבר טעמיה אך היכא דהסתם הוי אליבא דרבים אז אע"ג דמסתבר טעמי' דיחיד אפי"ה פסקינן כההיא סתמא וזה מבואר מההיא דפ' החולץ דאמרינן התם הכי אמר ר"י הלכה כרבי יוסי מכלל דיחידאה פליג עליה אין משמע דאי הוי סתמא אליבא דרבים אין כח ביד ר"י לפסוק כרבי יוסי אף ע"ג דמסתבר טעמיה וכ"כ הרב ח"ה שם יע"ש אלא דק"ל ממ"ש התוס' בעירובין דף הנז' ד"ה והאמר וז"ל וקשה דסתם ואח"כ מחלוקת היא ואין הלכה כסתם ואע"ג דלכל הפחות חשיב סתם כרבים כלפי היחיד הכא אין נ"מ דבל"א פליגי רבנן עליו יע"ש וכונתם ז"ל לומר דליכא למימר דמאי דפריך התם והאמר ר"י כו' משום דחשיב ההוא סתמא כרבים פריך דאם כן בלא"ה תיפוק ליה דאמאי פסק כר"ש דיחידאה הוא לגבי רבנן דפליגי עליה התם והוצרכתי לזה מפני שראיתי להרב י"ש כלל רנ"ט שנראה מדבריו שרצה להבין במ"ש התוספות דבלא"ה רבנן פליגי עליה שכונ' לומר דרבנן פליגי אההוא סתמא וכיון שכן אף ע"ג דההוא סתמא חשיבא כרבים אפי"ה הוי רבים כנגד רבים ושקולי' הם ופעמים כך ופעמים כך ואין אלו אלא דברי תימא שכונתם מבוארת כמ"ש דבהדייא תנן התם בריש פרק כל גגות דחכמים ס"ל דאפי' גגות כל אחד ואחד רשות לעצמו ור"ש פליג עלייהו וס"ל דאפי' חצירות רשות אחד הן וא"כ ההיא סתמא ודאי אתיא כרבנן והשתא קשה טובא דמאי ק"ל הא שפיר איכא למימר דמאי דפריך ואמר ר"י כו' הוא משום דחשיב כרבים ואף על גב דבלא"ה פליגי רבנן עליה אפי' הכי אי לאו משום ההוא סתמא לא הו"מ למיפרך לר"י משום דאיכא למימר דפסק כר"ש משום דמסתבר ליה טעמיה אכן כיון דאיכא סתמא אליבא דרבים קשיא ליה שפיר דאפילו מסתבר ליה טעמיה דר"ש לא הי"ל לפסוק כמותו כדמוכח מההיא דפ' החולץ וכמ"ש ושמא י"ל דס"ל דהא דמוכח פ' החולץ דהיכא דסתמא הוי אליבא דרבים אין כח ביד האמורא לפסוק כיחיד אע"ג דמסתבר טעמי' היינו דוקא כשהמחלוקת בסמוך באותה משנה כההיא דהתם דליכא למימר דהדר ביה רבי אבל כשאין המחלוקת בסמוך אע"ג דההוא סתמא הוי אליבא דרבים יש כח ביד האמורא לפסוק כיחיד היכא דמסתבר

טעמיה כיון דאיכא למימר דר' הדר ביה ומסתבר ליה טעמא דיחיד ושנאה באחרונה וכעין זה חילקו התוספות ז"ל פרק יש נוחלין יע"ש ודוק:

וראיתי למוהרנ"ח ז"ל ח"ב סימן ע"א שהקשה על דברי הרמב"ן ז"ל שכתב פ' אלו עוברין דההיא סתמא דריש פ' אלו עוברין דאתיא כר"א דאמר על עירובו בלאו לאו דסמכא היא משום דהוי סתם ואח"כ מחלוקת בשלהי ההוא פירקא דקתני שאור ישרף והאוכלו פטור יע"ש וז"ל ויש להבין שהרי הכריחו התוספות דסתם ואחר כך מחלוקת נהי דלא חשיב סתם גמור מ"מ חשיב כרבים לגבי יחיד ומן הסתם פסקינן כההוא סתמא ואם כן הרמב"ן איך דחה ההוא סתמא בלי ראיה א"ד יע"ש ואחר המחילה רבה לא ידענא מאי ק"ל שהרי מבואר מדברי הרמב"ן ז"ל שם שלא כ"כ אלא ליישב לרבי יוחנן דפסק כרבנן אע"ג דאיהו הוא דקאמר הלכה כסתם משנה ולא רמינן עליה דידיה אדידיה כדפריך בדוכתי טובא אהא הוא דכתב דלא חשיב סתמא משום דהוי סתם ואח"כ מחלוקת וא"כ מעתה מה מקום להקשות דסתמא חשיב כרבים הא אע"ג דסתמא חשיב כרבים סבירא ליה לר"י דלא כוותייהו דיש כח ביד האמורא לפסוק כיחיד וכדס"ל בההיא דהחולץ נגד סתם משנה דחשיב כרבים ובר מן דין דהכא רבנן הוא דפליגי אההוא סתמא ואם כן הו"ל רבים כנגד רבים ומדברי תלמידי הרשב"א ז"ל שהביא מוהרי"ק בכללי הגמרא משמע דכל שהסתם אליבא דיחיד ורבים פליגי אההוא סתמא אין הלכה כההוא סתם ואף למה שפי' הרב יבין שמועה בכונתם מ"מ הא מיהא ס"ל כיון דרבים נגד רבים הם יש כח ביד האמורא לפסוק פעמים כך ופעמים כך וזה פשוט גם מה שהקשה עוד שם על מה שתי' הרשב"א בקידושין לקו' התוס' ז"ל דר"ן משום דברייתא קאי כותיה דר"מ קאמר וז"ל ועוד דמה יאמר ברב יאודה דפסק כותיה משום דסתם לן תנא כותיה אע"ג דליכא התם בר' דקאי כוותיה ואע"ג דר"מ ור"י הלכה כר"י מ"מ כיון דאצטריך לומר הלכה כר"י הואיל שסתם לן תנא כותיה נראה דלית ליה להאי כללא וכרב דלא ס"ל הכי בפ' הוציאו לו יע"ש מה שהאריך ליישב זה גם בזה אחר המחילה לא ידענא מאי ק"ל שהרי הרשב"א ז"ל עצמו נרגש מזה ויישבו שכתב בס"ד וז"ל והא דאמרינן וכר"י בהקדש משום דסתם לן תנא כותיה בדוכתה דהי' עיקר עכ"ל ומהפלא על הרב איך אשתמיט מיניה ודוק:

פרק ט

הלכה א

וכשם שאין כו' כך אין נטע רבעי בסוריא כו'. כתב מרן ובתשובה להרמב"ן ז"ל סימן קנ"ו העלה דנטע רבעי נוהג אפילו בח"ל כו' ועיין בתוס' פ"ק דקדושין ד"ה אתרוג שוה לאילן שכתבו וז"ל וי"מ דאפילו מאן דתני כרם רבעי מודה כו' ויש נפקותא דאי פליגי דמאן דתני כרם רבעי דוקא אבל נטע רבעי אין נוהג כלל אפילו מדרבנן אם כן עכשיו בח"ל אין דין רבעי נוהג באילנות ואמרו כל המיקל בארץ הלכה כמותו בח"ל כו' יע"ש ויש לדקדק דבסוף פ"ק דקדושין דף ל"ט אמרינן רב יוסף מערב ביזרני וזרע א"ל אביי והאנן תנן הכלאים מד"ס א"ל ל"ק כאן בכלאי הכרם כאן בכלאי זרעים כלאי הכרם דבארץ אסורים בהנאה בח"ל נמי גזרו רבנן כלאי זרעים דבארץ לא אסרי בהנאה בח"ל לא גזרו רבנן וא"כ דכוותא נמי בנטע רבעי אפי' נימא דבארץ נוהג נטע רבעי מדרבנן אפ"ה בח"ל לא גזרו רבנן כיון דבארץ גופיה לא אסור בהנאה בנטע רבעי אלא דוקא באכילה אסור וגדולה מזו כתב הרא"ש בה' כלאים הביאו מרן הב"י בי"ד סימן רצ"ו לענין כלאי הכרם דקי"ל כר"י דאינו חייב עד שיזרע חטה ושעורה וחרצן במפולת יד וכתב הראב"ד דאינו חייב מלקות אבל איסורא מדרבנן מיהא איכא כתב וז"ל ואף לדעת הראב"ד נראה דלא אסירי בח"ל דאע"ג דאסור בהנאה בארץ כיון דלא אסורי אלא מדרבנן לא עדיף מכלאי זרעים דאסור מדאורייתא בארץ ולא גזרו עליה בח"ל יע"ש ואם כן כ"ש בנטע רבעי דאפילו בארץ אינו אסור בהנאה אלא באכילה ומדרבנן ואף לדעת הרמ"ה שכתב הרא"ש שם דאפי' בח"ל אסור היינו משום דבארץ גופיה אסור בהנאה אבל בנטע רבעי דאינו אסור בהנאה מודה וצריך לומר דס"ל להתוספות ז"ל דהא דקאמר התם כלאי זרעים דבארץ לא אסירי בהנאה בח"ל לא גזרו לאו ה"ט משום איסור הנאה אלא עיקר טעמא משום דכלאי זרעים אפילו בארץ מותרים באכילה כדתנן פ"ח דכלאים אלא כיון דגבי כלאי הכרם נקט איסור הנאה נקט גבי זרעים היתר הנאה והילכך גבי נטע רבעי דכיון דבארץ אסור באכילה מדרבנן בח"ל נמי גזרו רבנן ודע שראיתי להרא"ש בסוף פרקין שכתב לענין מבריך ומרכיב ולשינוייא דפ' משוח מלחמה לראב"י לא הוי מבריך ומרכיב בכלל נוטע אם כן אין ערלה נוהגת בח"ל אלא נוטע אילן מעיקרו שהרי פסקו התוספות שאין נטע רבעי נוהג בח"ל כמאן דתני כרם דקי"ל כל המיקל בארץ הלכה כמותו בח"ל א"כ בח"ל נאמר כו' כראב"י עכ"ל ויש לדקדק דלמה זה הוצרך הרא"ש להביא ראיה לדבריו ממה שפסקו התוס' גבי נטע רבעי והלא כלל זה דכל המיקל בארץ הלכה כמותו בח"ל גמ' ערוכה היא בר"פ כיצד מברכין ובפ' תולין דקל"ט ונראה שכונתו

ז"ל כלפי מ"ש תלמידי הר' יונה ז"ל בר"פ כיצד מברכין וז"ל אבל ר"י הזקן ז"ל היה אומר שאין זו ראיה שנוכל לומר שלא אמרו כל המיקל בארץ הלכה כמותו בח"ל אלא דוקא גבי צלף כו' אבל בשאר מילי לא אזלינן לקולא דהיכא דאיתמר איתמר ועוד קשה למורי נר"ו מדאמרינן בקידושין ר"ן ורב ענן הוו אזלי באורחא חזו ההוא גברא דהוה זרע כו' א"ל לא צהריתו לא קי"ל כר"י דאמר אינו חייב עד שיזרע חטה ושעורה וחרצן במפולת יד כו' ואם איתא אמאי הוצרך לומר הא קי"ל כר"י לימא ליה כל המיקל בארץ כו' ומדלא הדר להו הכי שמעינן שאין זה הכלל אמור בכל מקום עכ"ד יע"ש הנה כי כן מבוארין הן דברי הרא"ש ז"ל שהוא ז"ל רצה לומר דבח"ל קי"ל כראב"י דמבריך ומרכיב אינו בכלל נוטע מטעמא דכל המיקל בארץ כדאמרינן בפ' כיצד מברכין ומשום דלא נימא דאין זה הכלל אמור אלא היכא דאיתמר בגמ' כס' ר"י הזקן לזה הוצרך להביא ראיה מדברי התוס' שפסקו דאין נטע רבעי נוהג בח"ל מטעמא דכל המיקל בארץ דס"ל דכללא הוא בכל מילי זה הנראה פשוט אצלי בכונת הרא"ש ז"ל ולדעת התוס' צ"ל דההיא דר"ן עדיפא מינה קאמר דאפילו בא"י קי"ל כר"י וכ"כ בס' מע"מ וזה ודאי דוחק ועוד נ"ל לחלק ולומר דע"כ לא אמרינן כל המיקל בארץ הלכה כמותו בח"ל אלא דוקא כי ההיא דפ' כיצד מברכין גבי צלף של ערלה וכיוצא דהספק בא לפנינו ומספ"ל אי חייב בערלה או אינו חייב כר"ע ומש"ה אמרינן כל המיקל כו' משום דכיון דאינו אלא מדרבנן הו"ל כספקא דרבנן ולקולא וכן נמי ההיא דפ' תולין דאמר ולישלח להו כר' טרפון דאמר כשותא אינו כלאים בכרם קי"ל כל המיקל בארץ כו' היינו משום דלישנא דלוי דקאמר כשותא בכרמא ערובא משמע דאפילו אם זרעו הוי כלאים בכרם ואסור בהנאה ואהא פריך ולישלח להו כר"ט דאם עבר וזרעו מותר דכל המיקל בארץ כו' אבל לכתחילה ודאי דאסור לזרוע דאין לנו ליכנס לבית הס' לכתחלה והיינו דהוצרך ר"ן לומר לא צהריתו הא קי"ל כר"י משום דהתם הוה זרע שערי ביני גופני לכתחילה ולכתחלה ודאי לא היה להם ליכנס לבית הס' אי לאו מטעמא דקי"ל כר"י וראיה לדבר מ"ש ה"ה ז"ל פ"ו מה' ערובין דבס' חשיכה אין מערבין עירובי תחומין לכתחילה ומ"מ אם עירב ספק חשיכה עירובו עירוב וכתב שם ה"ה דהטעם דלכתחילה אין מערבין שאין לו ליכנס לבית הספק שיהיה התחלת העירוב בספק יע"ש ועיין בהרב מש"ל ה' בכורות פ"ד בתוך התשובה וכמ"ש פ"י מה' מקואות בכללי ספק דרבנן כנ"ל נכון ועיין בתוספות בפ' תולין ד"ה ולישלח שכפי מ"ש שם בתוך דבריהם אין מקום לקו' תלמידי הר' יונה והנראה שאשתמיט מיניה מהרב מע"מ דברי התוספות הללו ודוק: ומכלל האמור יש לי לתמוה על מרן הב"י ז"ל דבש"ע י"ד סימן רצ"ד סעיף ז' כתב וזה לשונו דין נטע רבעי נוהג אף בחוצה לארץ ויש מי

שאומר שאינו נוהג אלא בארץ כו' הנה מבואר מדבריו שהרב ז"ל סתם כסברת תלמידי הר' יונה ור"י הזקן שכתב בב"י דנטע רבעי נוהג בח"ל והיינו משום דלא אמרינן כל המיקל בארץ אלא דוקא היכא דאתמר בגמ' אלא שאח"כ כתב סברת רבינו בשם יש מי שאומר דאפי' כרם רבעי אינו נוהג בח"ל כמ"ש בב"י ואלו שם בסעיף י"ז כתב וז"ל אע"פ שמנהג עובדי אדמה להבריך גפנים בכל שנה כו' ואפי' בכרמים שישראל עובדים אותם ומבריכין אותם בכל שנה מותר משום דמבריך ומרכיב אינו חייב בערלה אלא בארץ אבל לא בח"ל ע"כ ומבואר הוא שסברא זו הוא סברת הרא"ש שכתבנו דס"ל דמבריך ומרכיב אין בו משום ערלה בח"ל מטעמא דכל המיקל בארץ והיינו כס' התוספות שכתבנו גבי נטע רבעי דאמרינן כל המיקל דאילו לדעת ר"י הזקן כיון דס"ל גבי נ"ר דלא אמרינן כל המיקל אלא דוקא היכא דאיתמר בגמ' ה"נ אית לן למימר גבי מבריך ומרכיב וכיון דמרן ז"ל פסק בנטע רבעי כס' ר"י הזקן איך פסק במבריך ומרכיב כסברת הרא"ש ז"ל דאזיל כסברת התוס' ולומר דמה שפסק מרן גבי נטע רבעי דנוהג בח"ל לאו היינו מטעמא דתלמידי הר"י ז"ל אלא דס"ל כדעת י"מ שכתבו התוספות דידן דאפי' למ"ד כרם רבעי נטע רבעי נוהג מדרבנן הא ודאי דחיקא מילתא טובא לומר שלדעת זו סמך מרן ז"ל בש"ע אחר שבב"י לא זכר שם דברי הי"מ הללו וצ"ע: